Evrenin genişlemesi

Zâriyât 47. “Göğü kudretimizle biz kurduk ve şüphesiz genişletmekteyiz.”

Bu âyet bilimsel mucize olarak en çok bilinen âyettir. Nitekim âyette göğün genişlediği söyleniliyor. Fakat inkarcılar, bu mucizeye karşı çıkmak için, pek çok iddia sunmuşlardır. Ama bilmedikleri bir şey var ki o da âyette birçok mucizenin olmasıdır. Bunu daha sonraki açıklamalarda göreceğiz. Şimdi tek tek tüm iddiaları analiz edelim.

İddia I: Evrenin genişlemesinin keşfinden (1929) önceki tefsirlerde bu âyetin meali şöyle idi: “Göğü kudretimizle biz kurduk ve şüphesiz bizim (her şeye) gücümüz yeter.”

Cevap: En yaygın iddia, şüphesiz bu iddiadır fakat bu tamamen büyük bir ezberdir. Eski tefsirlerin ne dediğine bakalım: İbnü’l Cevzî şöyle demiştir: “Göğü genişletiyoruz, bunu da İbn Zeyd, demiştir.” [1] Yine pek çok alim bu mânâyı vermiştir. [2] Belirtilen tüm tefsirler 1929’dan önce yazılmıştır. Önemli olan başka bir nokta da şu: İstisnasız tüm tefsirler bir şeyin genişlemesinden bahsetmiştir, genişleme kelimesi her tefsirde vardır, yani âyetin ‘genişleticiyiz’ mânâsını her müfessir anlamıştır. Bu âyete ‘gök ve yer arası genişliyor’ mânâsı da çok verilmiştir. [3] Bu mânâ da evrenin genişlemesi ile uyumludur nitekim evren genişledikçe, onun uçları (gök) uzaklaşır. Uzaklaşmanın sonucunda Dünya ve göğün arasındaki boşluk genişler.

Belirtelim ki evrenin genişlemesine işaret eden tek âyet bu değil. Allah göklerin yükseltildiğini pek çok âyette söylüyor. [4] Büyük patlama bir genişleme olduğuna göre bu patlamadan sonra evren sürekli genişlemiş yani her yöne yükseltilmiştir. Beydâvî bu görüşü nakletmiştir: “… yukarıya doğru giden kalınlığını yüksek yaptı demektir …” [5]

Yine Allah bu genişleme âyetlerinin birisinde ‘kalınlığını yükseltti’ ifadesini kullanıyor. [6] Evren genişleyince kalınlığı da yükselmektedir, artmaktadır. Yine Abdullah b. Ömer’in rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Allah Teâlâ semaları ve arzları iki eliyle alır ve şöyle buyurur: Ben Allah’ım (Peygamberimiz parmaklarını açıp kapatır) ben mülkün sahibiyim.”

Peygamberimizin elini kapatıp açmasının nedeni evrenin Kıyâmet günündeki durumunu anlatmaktır. Peygamberin kapatması büyük çöküşe işaret etmektedir. [7] Peygamberin evreni geri açması evrenin genişlediğine delildir. İşaretler böyle bitmiyor. Allah Kur’ân’da şöyle buyurtmuştur: Enbiyâ 104. "Bizim, göğü kitabın sahifelerini katlar gibi katlayacağımız gün, ilk yaratmaya başladığımız gibi, yine onu (eski durumuna) iade edeceğiz. Bu, Bizim üzerimizde bir vaiddir. Elbette, Biz bunu yapıvereceğiz."

Bu âyette ‘dürmek’ için kullanılan kelime ‘yaymak’ kelimesinin zıddıdır. [8] Buna göre Allah Kıyâmet günü evrenin kendi içine çökertecektir (yaymanın zıddı) ama aynı zamanda Allah

evrenin başlangıcındaki gibi evreni tekrar eski haline getirecektir. Bunu da ancak evreni genişleterek yapabilir. Yani Allah dürmenin tersi olan yaymayı (genişletmeyi) gerçekleştirecektir. Aynı sûrede Allah şöyle buyuruyor: Enbiyâ 30. “İnkâr edenler, gökler ve yer bitişik iken onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmezler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?”

Evren ilk başta bir tekillikti. Sonradan Allah enflasyon ile evreni genişletmiştir yani kenarlarını birbirinden ayırtmıştır.

İddia II: Elmalılı tefsirinde ilk iddiadaki anlamı vermiştir.

Cevap: İlk olarak, yukarda pek çok müfessirin savunduğumuz mânâda kullandıklarını gördük. Yani Elmalılı hiçbir şekilde bir kaynak, bir dayanak olamaz. İkinci olarak, Elmalılı tefsirinde şöyle buyuruyor: “Bunun iki mânâsı vardır: Birisi, kudret genişliğini ifade eder. Kudret ve kuvvetimiz öyle geniştir ki semayı bina ile tükenmedikten başka onu daha çok genişletebilir …” [9]

Kendisi hala bir genişlemeden bahsediyor yani âyetin ilk mânâsı, verdiğimiz mânâdır. Hatta ‘semayı [...] genişletebilir’ ifadesini kullanıyor yani evrenin genişlemesine işaret ediyor.

İddia III: Bakara 236’da ‘genişleticiyiz (lemûsiun)’, ‘eli geniş’ mânâsında kullanılmıştır. Hem Elmalılı ‘genişlik sahibiyiz’ mânâsını vermiştir.

Cevap: Bu âyette bu kelime mecazi olarak kullanılmıştır. Elmalılı da bu kelimeye mecâz anlamını vermiştir. Yani bu kelimenin ilk anlamının ne olduğu açık. Zaten ‘eli geniş’ ifadesinde bile genişlik vardır. El-İsfahâni de Bakara 236’ya eli geniş mânâsı verip, Zâriyât 47’ye ilk mânâyı veriyor. [11]

Hem sonraki âyete bakacak olursak mecâzın söz konusu olmadığını görürüz: Zâriyât 48. “Yeri de biz döşedik. Ne güzel döşeyiciyiz!”

Yerin döşenmesi mecâzî bir ifade mi? Hayır, bu fiziksel bir şey. Ki bu iki âyet aynı üsluba sahiptir. İkisinde de bilimsel bir haber veriliyor. İki âyetin sonunda da ism-i fâil kullanılıyor yani birisinde ‘genişleticiyiz’ (mûsiun) diğerinde de ‘döşeyiciyiz’ (mâhidûn).

Yine 48-9. âyetlere bakarsanız Allah bilimsel haberler veriyor. 47. âyetin başında da bilimsel haberler veriliyor. Peki Allah’ın ‘genişlik ve kudret sahibi’ olmasının bilim ile ne alakası var? Yani tüm âyet bilimsel konuşacak fakat sadece sonda mı bilimsellikten çakılacak? Ve diğer âyetler de bilimsellik ile mi devam edecek? Bu çok komik bir iddia olur.

Yine Allah’ın genişlik sahibi olmasının gök ile ne alakası var? Tüm âyet gökten bahsediyor, sonu nasıl ondan alakasız olsun? 47. âyetin sonundaki kelime dediğim gibi ism-i fâildir. 48. âyetin sonundaki kelime de öyledir. Peki 48. âyetin sonundaki kelime neye atfediliyor? Yeryüzünün döşenmesinden bahsediliyor. Buna göre 47. âyette de genişletilen şey göktür. Peki göğün ‘genişlik sahibiyiz’ mânâsıyla ne alakası var?

İddia IV: Âyette ‘göğü’ veya ‘onu’ genişletiyoruz yazmıyor, sadece ‘genişleticiyiz’ yazıyor.

Cevap: İlk olarak, tüm âyet gökten bahsediyor. En son kelime mi gökten bahsetmeyecek? Basitçe, neyden bahsedildiği açık.

İkinci olarak, zaten âyette ‘beneynâhâ’ yani ‘onu inşa ettik’ deniliyor. Bu yüzden Allah iki kere ‘onu (hâ)’ ekini kullanmamak için ‘onu’ dememiştir.

Üçüncü olarak, âyetteki ‘gök (ves-semae)’ kelimesi marifedir (belirli isim). Yani bu âyette belirli bir gökten bahsediliyor. Belirli gelme sebebi de tüm âyetin ondan bahsediyor olmasıdır yani genişletmek de ona hamlediliyor.

Dördüncü olarak, aynı şey pek çok âyette vardır yani ‘onu’ demeyerek belirli olan bir şeye işaret eden pek çok örnek vardır âyetlerde. Mesela Allah şöyle buyuruyor: Âl-i İmrân 99. “De ki: “Ey Ehl-i kitap! Ne için imân edenleri Allah Teâlâ'nın yolundan menediyorsunuz? Onun çarpıklığını istiyorsunuz? Sizler şahitler olduğunuz halde, Allah Teâlâ da sizin yaptıklarınızdan gâfil değildir.”

Bu âyette ‘sizler şahitler olduğunuz halde’ deniliyor ama burada neye şahit oldukları yazmıyor yani (ona) denilmiyor, ama biz tüm âyete bakaran ‘Allah’ın yoluna’ şahit olduklarını biliyoruz. Yine buna başka bir delil de Zâriyât 48’dir: “Yeri de biz döşedik. Ne güzel döşeyiciyiz!”

Allah bu âyette de ‘onu döşeyiciyiz’ demiyor ama herkes yerden bahsedildiğini biliyor. Zaten bu âyet ‘hâ’ ekinin gerekmediğine 2 kere delildir. Hem ‘ona’ denilmemesi bunu gösteriyor hem de bu âyet evrenin genişleme âyetinden sonra geliyor. Yani ikisinde aynı kural geçerli, tüm âyet yerden bahsediyor ve Allah yer hakkında bir sıfatını söylüyor, Zâriyât 47 için aynı şey geçerli.

İddia V: Göklerin gerilmesi ifadesi Kur’ân’dan önce Tevrat’ta ve Hindu kaynaklarında geçiyordu. Kur’ân zaten Tevrat’ın kopyası olduğu için böyle bir âyetin olması normal.

Yeşeya 40:22. “Gökleri perde gibi geren,” [12]

Cevap: İlk olarak, Tevrat’ta bu ifadenin bu kadar çok gelmesi, bu âyetin Peygamberden geldiğine delildir. Yani mütevâtir bir haberden farkı yoktur. Asıl soru şu: Bu sözü söyleyen bu bilgiyi nereden edindi? Bizim dinimizde Tevrat Peygamberlerin vahiyleridir. Hindu metinleri ise boş metinler değildir, kaynaklarının Peygamberlerden geliyor olduğuna dair veriler ve şüpheler var. [13] Yani bu bilgiler her nerde geçerse geçsin, sonuç olarak her yere Peygamber geldiği için bu bir sorun teşkil etmez. Allah âyetlerde şöyle buyuruyor: A’lâ 18-19. “Şüphesiz ki bu (öğretiler), önceki sahifelerde de vardır. İbrahim’in ve Musa’nın Sahifelerinde.”

Şûrâ 3. “Büyük izzet, derin hikmet sahibi olan Allah sana ve senden öncekilere işte böyle vahiy gönderiyor.”

Bu âyetlere göre Peygamberimize vahiy edilen şeyler geçmişteki insanlara da vahiy edilmiştir. Yani eski metinlerde evrenin genişlemesi bilgisi olmasaydı bu Kur’ân’ı hatalı yapabilirdi. Sonuç olarak, bu yine Kur’ân’ın hak olduğunu gösteriyor.

İkinci olarak, bu tür şeyler eski kaynaklarda geçmese Ateistler yine bir açık bulmak için şöyle diyeceklerdi: "Eski kavimlere Peygamber geldiyse, niye buna delillerimi yok?"

Üçüncü olarak, Peygamber efendimizin kopya çekmediğini kesin delillerle görebiliriz:

Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yahudilerden bir kadınla bir erkek zina yaptılar. Birbirlerine: "Bizi şu peygambere götürün. Çünkü bir kısım hafıfletmeler getiren bir peygamberdir. Bize recm dışında fetvalar verirse kabul eder, Allah indinde O'nun hükmünü kendimize delil kılarız ve: "Peygamberlerinden bir peygamberin bize verdiği fetvalar (la amel ettik, hevamıza uymadık) deriz" dediler. Mescidde ashabıyla birlikte oturmakta olan Hz. Peygamber (aleyhissalatu vesselam)'e gelerek: "Ey Ebü'l-Kasım, zina yapan kadın ve erkek hakkında kanaatin nedir?" dediler. O, onlara tek kelime söylemeden Beyt-i Midraslarına geldi. Kapıda durarak: "Hz. Musa (aleyhisselam)'ya kitabı indiren Allah aşkına söyleyin, muhsan olan birisi zina yapacak olursa bunun Tevrat'taki hükmü nedir?" diye sordu …" [14]

"Yahudiler, Hz. Peygambere, "Ya Muhammed sen bizden duyduğun İbrahim, Musa, İsa Peygamberler hakkında konuştun. Bize, Allah'ın Tevrat'ta sadece bir yerde andığı nebiden haber ver, bakalım." dediler. Hz. Peygamber, "Kim o?" diye sorduğunda, "Zülkarneyn" dediler. Hz. Peygamber, "Bana ondan hiçbir bilgi gelmedi." dedi. Gururlu ve mutlu oldukları hâlde çıktılar. Fakat evin kapısına gelmeden, Cebrail (as.) Hz. Peygamber'e, "Sana Zülkarneyn‟den sorarlar, de ki size onun kıssasını anlatacağım …" [15] âyeti nazil oldu." [16]

Görüldüğü gibi, Peygamberimizin Tevrat bilgisi olmadığı için, Tevrat'taki hükmü bilmiyor ve hangi Peygamberden bahsedildiğini de bilmiyor. İlk hadiste Peygamber hükmü soruyor sonra Yahudiler 100 sopa diyorlar. Peygamber de onların yalan söylediği düşündüğü için bir alim çağırıyor ve ona gerçeği okutturuyor. Soru şu: Peygamber Tevrat'ı biliyorsa niye başkaları çağırtıyor? İkinci hadis ise daha dikkat çekicidir. Peygamber Tevrat'ı biliyor olsa niye o Peygamberi biliyorum demiyor? Niye dalga geçmelerine izin veriyor? Hem bu olay Peygamberin yaşadığına delildir. Bir insan Peygamberin alaya alındığı bir hikâyeyi niye uydursun? Niye vahiy indi, onlara hemen cevap verdi demedi? Peygamber çaktırmamak için böyle yaptıysa niye daha kolayını yapmadı? Yani niye farklı hikâyeler uydurmadı? Başka bir hadiste Yahudiler direkt Peygamberin Tevrat'ı bilmediğini onaylıyorlar: "Yahudilerden bir topluluk Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e geldiler ve ona: ″Ey Ebu'l-Kasım! Sana soracağımız bir kısım özel sorularımızı cevaplandır. Bunların cevabını Peygamber olmayan bilemez″ dediler … Bunun üzerine Yahudiler: ″Allah için doğru söyledin″ dediler." [17]

Bunu destekleyen âyetler de var, mesela: Hûd 49. "İşte bunlar, gaibe ait haberlerdir ki sana onları vahiy ediyoruz. Bundan önce ne sen onları biliyordun ne kavmin biliyordu, sabret artık; şüphe yok ki sonuç, çekinenlerindir." [18]

Bu âyetler nettir. Ne Peygamber biliyor ne de kavmi biliyor. Peygamber Tevrat'ı bilse niye bu âyetleri duyanlar karşı çıkıp 'Peygamber yalan söylüyor ben onunlayken bu hikayeleri duymuştu' demiyor? Verebilecekleri tek cevap, İslam tarihinin tamamen büyük bir komplo olmasıdır. Böyle bir iddia da gülünçtür nitekim sorularım şöyle olur: Bu kadar hadis sonradan uydurulduysa niye kimse bunu not etmedi? Niye sahih, zayıf, uydurma hadisler var? Hepsi

uydurma ise niye böyle bir ayrım olsun? Hadis çalışmasından haberi olan bir kişi hadislerin hiçbir şekilde uydurulmayacağını bilir. Hem hadisleri binlerce kişi aktarmıştır. Buna göre bu insanların temeli bir olmalı. Yani hepsi bir noktadan gelmeli yoksa nasıl uydurulmuş olsunlar? Peki bunu uyduranlar niye hemen bir kitap olarak tüm hadisleri uydurmamışlar? Niye Buhârî gibi insanlar binlerce kilometre yapıp hadis topladı? Nitekim komplo varsa bunu birisi yönetmeli. Yöneticiler bu kadar büyük bir coğrafyada uydurulan hadisleri nasıl kontrol edebilir? Asıl soru şu olmalı: Ya uydurdularsa bunu nasıl yaptılar? Kim yaptı? Nasıl başardılar? Yani bunun tarihi sürecini anlatmaları lazım ve dediklerine gelecek muhtemel iddialara da cevap vermeliler. Yoksa eğer böyle komplo yaptılar dersek, her şey için bir senaryo uydurulabilir. NASA bizi kandırıyor diyenlerden ne farkları var bu iddiaları sunan Ateistlerin? Emevîler hadisleri uydursa Abbâsîler niye bunu söylememiş nitekim Abbâsîler Emevîlerden nefret ederdi? Eskiden sosyal medya, telefonlar yoktu yani bugün ki gibi insanların ne yaptığını bilmek kolay değildi. Onların hepsini kontrol etmek mümkün değildi yani bir kişi hadisler uyduruldu dese, o yazı çok az bir oranla yok edilmiş olabilir. Ateistler hem Peygamber 11 kadınla evlendi diyorlar hem de bu olaylar uyduruldu diyorlar. Hangisine inanalım? Hem de hadislerde Peygamberin çok eşli olması eleştirilmişti. Eleştirilmiş bir şeyi komplo kuranlar niye Peygambere atfetsin? Tek eşliydi niye demediler? Niye sebebi nüzul diye bir kavram var? Niye Peygamberi uyaran âyetler var? Sonradan uydurulduysa bunlar boş. Alimler bir âyetten pek çok hüküm çıkartmışlardır. Bu komployu kuranlar niye âyetleri kapalı yazmak yerine hemen hükümleri belirtmediler? Niye çok fazla mucize eklemediler? Niye her iki âyetten birini gaybi mucize olarak sunmadılar? Kur’ân’da sayısız bilimsel mucize var. Bunlar sonradan eklense bile hiçbir şey değişmez. Bu bilgileri nasıl bilmiş olabilirler? Matematiksel mucizeler ne olacak? Bazı matematik mucizeler düşüne düşüne bile yapılamayacak derecede zor. Nasıl yaptılar? Hem de matematiksel mucizeler olduğunu niye söylemediler? 1300 yıldır kimsenin böyle bir iddiası olmadı. Eğer denilirse ki: İnsanlar şüphelenmesin diye matematiksel mucize var denilmedi. Ben sorarım: O zaman niye Kur’ân gaybi haberlere sahip olduğunu söylüyor? Niye bunda susmadı? Hem zaten iddiaya göre İslam tarihi bir komplo. Niye şüphe etsinler? Uydurdukları şeylerden mi? Niye şöyle bir rivâyet uydurmadılar: “Falan kişi melek ve cin kelimesinin aynı sayıda geçtiğini buldu. Bu mucizedir.” Yani böyle olunca şüphe de kalkar. Neyse konuyla alakalı sorulara devam edelim: Peygamberin yaşadığına dair tarihi kaynaklar var [19], ne olacak? Kur’ân’ı uyduranlar niye zor hükümler koydular? Hem niye İslam’ı uydurdular? Hadislerde ve Kur’ân’da Peygamberin mucizelerinden bahsediliyor. Ve Müşriklerin masal dediği söyleniliyor. Bu komployu kuranlar niye mucize yok demedi? Niye imanı zorlaştırsınlar? Peygamber pek çok Tevrat ve İncil âyetinde müjdelenmektedir. Buna göre İslam uydurulmuş olamaz. Yine Ömer (r.a.) zamanındaki fetihler, İslam’ın yükselişi kim sayesinde yapıldı? O dönem yapılan şey insani değil. Kur’ân’ı uyduranlar nasıl onu ortaya çıkartmışlar? Alın size Kur’ân mı demişler? Bu imkansızdır nitekim ilk Kur’ân’ın harekeleri yok. Yani insanlar bir hafız olmadan Kur’ân’ı öğrenemezler. Hafızlar Kur’ân’ı Peygamberin okuyuşu ile öğreniyorlardı. Ama komploya göre Peygamber diye biri yaşamadı. Hafızlar kimden öğrendi? Hadi öğrendiler diyelim. Tamam da âyetler bir Peygamberden bahsediyor. Hafızlar kendilerine ‘Peygamber diye bir kişi asla yaşamadı’ demediler mi? Buna nasıl iman etmiş olabilirler? Hem Kur’ân bir anda ortaya çıkınca insanlar şüphe etmez mi? Sahâbe, tabiîn

diye kavramlar olmamalı. Hiç kimse de sahâbe değil. Nasıl sahâbe kavramına iman etsinler? Hem İslam'ın ilk asrındaki alimler iyi bir mekâna sahip değildi. Eziyetlere uğrayanlar çok oldu. Niye bu komployu söylemediler? Hem kendine sahâbe diyen insanlar uydurma olduğunu biliyorken niye gidip canlarını feda ettiler bu dava için? Hem o zamanki kişiler niye Kur'ân'ı bilimsel âyetler ile doldurmuşlar? Hata yapma oranları çok yüksek. Gaybi mucizeleri insanlar iman etsin diye koyanlar niye böyle hatalı olabilecek şeyleri koymuşlar? Eğer denilirse ki: Bilimsel olayların doğruluğu çok büyük bir zaman diliminden sonra bulunacağı için umurlarında değildi. O zaman ben derim ki: O zaman Kur'ân'da niye o zamanki bilimsel verilere karşı şeyler var? Araplar Güneş öğlen sabit olduğunu sanıyorlardı. Kur'ân bunu reddediyor. Konuya geri dönelim, Kur'ân Allah'ın birliğine, varlığı, ahiretin varlığına pek çok akli delil sunmaktadır. Şimdi bu olayları uyduranlar bu delillere inanıyor olmalı. Buna göre ahirete inanıyorlar. Niye Allah'a iftira atıp Cehenneme yol hazırlasınlar? Hiçbir tarihi metne bu şekilde yaklaşmayan insanlar niye konu İslam olunca komplo teorisi uyduruyorlar? Bu iki yüzlülük değildir de nedir? Tarihi böyle yorumlarsak her şey uydurma. Tüm olaylara has bir senaryo uydurabiliriz. Bir zayıf hadis bile tüm tarihi verilerden daha güçlü iken İslam uyduruldu nasıl denilir? Peygamber dönemine yakın pek çok hadis kitabı vardır. Bunlar uydurulmuş olamaz. Sorular daha arttırılabilir.

Dördüncü olarak, Kur'ân ve Tevrat arasında çok farklılıklar vardır. Hatta Kur'ân'ın tüm mitolojilerle pek çok farkı vardır. [20-2] Peygamber her seferinde nasıl doğruyu seçti?

Beşinci olarak, tüm kitaplarda bilimsel hatalar varken, Kur'ân'da hiçbir bilimsel hata içeren âyet yoktur. Mitoloji okuyan biri, eski kayıtlarda ne kadar saçma şeyler olduğunu görür. Antik Yunanda evren sonsuz sanılıyordu, yaratılmamış olduğu sanılıyordu. Peygamber bu kadar yanlış bilgi arasında nasıl her seferinde doğruyu seçmeyi başardı? Kureyş Science dergisi ile mi?

Altıncı olarak, Araplar ümmi bir topluluktur ve Peygamber de ümmidir. Çok cahillerdir. Her şeyi ezberliyorlardı, ezberleme kuvvetleri çok iyiydi bu yüzden Kur'an'ın değiştirilmediğine en büyük delil hafızlardır. Arapçanın gramer kuralları bile yoktu, nasıl olurda o zamanlar çokça kitap olsun? Arapçanın gramer kuralları şiirler ve Kur'an'a göre belirlendi. Eğer çokça kitap olsaydı o zamanlar, o kitaplara göre de belirlenirdi gramer. Araplar yazılarını kemik, deri, taş gibi maddelerin üzerine yazarlardı. Bu şekilde yazmak zordur.

Yedinci olarak, eğer Hz. Muhammed (s.a.w.), haşa, bir intihalci olsaydı, neden pagan kültüründen nefret ettiği yaratılış efsanelerine girsin ki?

Sekizin olarak, şu anki insanların elinin altında internet varken bile bunların yazılı olduğunu bilmezken, Peygamber nereden bilsin? İnsanlar şu an bile bu bilgileri duyunca şaşırıyor. Sokaktaki orta yaşlı birini çağırsak, bunu ona söylesek, bize muhtemelen şu tepkiyi verecektir: "Nerede yazıyor bu? Hiç duymadım. Gösterir misiniz?"

Dokuzuncu olarak, Kur'ân Tevrat'taki doğruları yanlışlardan ayırmak için inmiştir. Yani yanlış bilgileri doğru şekilde anlatır, doğru bilgileri de daha güzel şekilde anlatır. Mevdûdî tefsirinde bu konu detaylı işlenmiştir, Tevrat ve Kur'ân arası farklılıklara pek çok yerde değiniliyor. Bir

örnek vereceksem: Allah Süleyman (a.s)'ın kafir olmadığını söylüyor. [23] Fakat Tevrat'ta kafir olduğu belirtiliyor. [24] Biz buradan Kur'ân'da Zâriyât 47'in evrenin genişlemesine işaret ettiğine delil çıkartabiliriz nitekim Allah göğün genişlediğini söyleyerek Tevrat'taki bu bilgiyi tasdik etmektedir.

Onuncu olarak, Ateistler bunu iddia ederek yine büyük bir iki yüzlülüğe imza atıyor. Hem Peygamber testisleri bilmiyordu diyerek cahil damgası vuruyorlar hem de biliyordu diyorlar. Peygamber Tevrat'tan alsa, Tevrat'taki testisler hakkında âyetleri görmedi mi? Veya Peygamber kutupları bilmiyordu diyorlar, deve hariç bir şey bilmiyordu diyorlar. "Arap çölünde bir adam nasıl bunları bilir?" diyorlar. Ama aynı anda Peygamberin bu bilgiyi öğrendiğini iddia ediyorlar. Bu apaçık bir iki yüzlülüktür.

On birinci olarak, diyelim ki göğün genişletilmesi Sümerlerde de yazıyordu. Sümerler Peygamber döneminden binlerce yıl önce yaşamış insanlardır. Yazıları en eski yazı şekli olan çivi yazısıdır. Bu yazıyı taşların üzerine resim veyahut harfler ile özel bir teknikle yazarlardı. Peki son yıllarda anlaşılıp okunan Sümer tabletlerini 500'lü yıllarda Dünya'da okuyabilen bir insan var mıydı? Hayır, çünkü Sümer dili milattan sonra konuşulmayan bir dildir hatta milattan çok önce bitmiştir. Milattan en fazla 200 yıl sonra bu dili konuşan kalmamıştır. [25] Bütün bunlara rağmen Arapça bile okuyamayan ateistlerin tabiriyle bir Arap bedevisinin (Peygamber) bu bilgiye ulaşması imkansızdır. Değil Peygamber, Arabistan'da olan hiçbir kimse bu bilgiye ulaşamazdı çünkü bu yazıtlar Peygamber döneminden asırlar önce okunamıyordu. Ayrıca Peygamber'in coğrafyası ve Sümerlerin coğrafyası da aynı değildir.

On ikinci olarak, bu âyette tek bir mucize yoktur. Âyet pek çok detay ve farklı işaretler vermektedir. İlk işaret: Evrenin genişlemedi.

İkinci işaret: Bu genişlemenin çok büyük miktarda olması. Nitekim âyette 'şüphesiz (inne)' kelimesi vurgu amaçlıdır. Yine "lemusiûn" kelimesinin başına eklenmiş olan 'lâm' da vurgulama amaçlıdır. Allah genişletme işlemine çok ciddi vurgu yapmıştır. Bu da şunu gösterir ki genişletme işleminin kendisi de çok büyüktür ve genişletme işlemi sürekli devam etmektedir. [26]

Üçüncü işaret: Evren sürekli genişlemektedir. Âyetin ilk kısmı geçmiş zaman olarak gelmektedir. Yani 've evreni inşa ettik-bina ettik güçler ile, kuvvetler ile' bildiriminden sonra biz evreni genişlettik denilmiyor. Bunun yerine 've elbette biz şüphesiz genişleticiyiz' buyuruyor. Bu nedenle ayetten evrenin genişlemesinin sürekli olacağı, gelecekte de devam edeceği çıkarılabilir. Hem 'lemusiûn' ism-i fâildir yani geçmişi, geleceği ve şu anı kapsayan bir kelimedir.

Dördüncü işaret: Allah evreni inşa ettiğini söylüyor. Evren gerçekten bir yapı gibi aşama aşama yaratılmıştır.

Beşinci işaret: Evren bir yapıdır. İnşanın sonucu yapıdır. Bilimsel verilere göre evrenimiz galaksi filamentlerinden oluşmuştur, bu filamentler bizim evrenimizin yapısının tuğlasını oluşturur.

Altıncı işaret: Belâgî bir âyettir. Bu kadar az sözle bu kadar işaret insan üstü bir şeydir.

Tevrat'taki hangi ifade buna benziyor? Bu kadar işarete hangi âyet sahip? Bu edebî üstünlük var mı başka yazıtlarda?

On üçüncü olarak, Tevrat'ta 'gerdi' deniliyor. Kur'ân niye gerdi demek yerine genişleticiyiz diyor? İntihal olsa aynı kelimeler kullanılmaz mıydı?

On dördüncü olarak, Tevrat, Kur'ân'ın söylediği gibi bu genişlemenin devam eden bir süreç olduğunu açıkça belirtmez.

İddia VI: Müfessirler niye 'gücümüz her şeye yeter' anlamını da vermişlerdir?

Cevap: Durumun böyle olmasında pek çok hikmet vardır. Kur'ân tüm asırlara inmiş bir kitaptır. Bilim değişkendir. Peygamber zamanında evrenin genişlemesi bir olgu değildi. Bu yüzden bu âyete farklı anlam verilmiştir. Eğer bu âyetin yan manaları olmasa, bin üç yüz yıldan beri insanlar bu âyet ile ne yapabilirlerdi? İnsanlar hata iddia edeceklerdi ve bu yüzden Kur'ân korunmamış olacaktı. Ama Allah Kur'ân'ı öyle indirmiş ki, her asırda onu daha iyi anlıyoruz. Peygamber veda hutbesinde bile 'sonrakilere sözlerim aktarın, belki daha iyi anlarlar' diyor. Başka bir hikmet de şöyle: Bu âyete bu anlam verilmesi, Peygamberin başka metinlerden kopya çekmediğine delildir. Eğer kopya çekmiş olsa, âyetin yan anlamları olamazdı. Tek sabit mânâsı olmalıydı. Bir de âyetlerin sonradan anlaşılması Kur'ân'ın hak olduğuna delildir nitekim Allah bazı âyetleri sonradan anlayacağımızı söylüyor: Neml 93. "Ve şunu da söyle: "Hamd Allah'a mahsustur. O, ayetlerini size gösterecek, siz de onları görüp tanıyacaksınız. Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir." [28]

Yine Allah bu ayetlerin sadece akıl sahipleri tarafından anlaşılacağını söylüyor. [29] Şu da var ki anlam çokluğu bir sanattır. Güzel bir şeydir, adeta Kur'ân'da böyle şeylerin pek çok yerde olması mucizedir. Mehmet Akif Ersoy İstiklâl Marşı'nda ne buyuruyor? 'Ulusun korkma …' Burada 'ulusun' kelimesi hem 'onlar ulusun, bir köpek gibi ulusun' hem de 'sen ulusun, yücesin' anlamına gelir. Kur'ân'da da aynı dil güzelliği vardır. Kur'ân öyle inmiştir ki bin dört yüz yıldır farklı mânâları ile tüm kozmolojik modellerine uymuştur. Yine de bilinmeli ki 'gücümüz her şeye yeter' ifadesi âyetin mecazi mânâsıdır. Dilde her zaman asıl mânâ esastır. Mesela 'sana söyleyeceğim kulağına küpe olsun' dediğimde hiç kimse bunu gerçek anlamda anlamaz. Mecaz olduğu açıktır fakat bu âyette durum böyle değildir, mecaza gitmeye gerek yoktur, âyetin ilk anlamı açıktır bu yüzden Râzî bu anlamı ilk başa koymuştur. Son hikmet ise bu anlamın olması Ateistlerin iki yüzlülüğünü ortaya çıkarır. İşlerine geldiğinde Kur'ân apaçık değil mi diyerek itiraz ederler ama kendileri bize cevap vermek için âyeti tefsir ederler.

İddia VII: Yarın evren genişlemiyor denilse, ne yapacaksınız?

Cevap: Ateistler bu konuda iki yüzlülük yapmaktadır, her zamanki gibi. Konu evrim olunca mutlak doğru kabul ederler fakat konu bilimsel mucizeler olunca böyle iddia etmektedirler. Evrenin genişlemesi kesin ispatlanmış bir şeydir. Dünya'nın küre olması gibi bir olgudur. Pek çok sabit delili vardır. Birkaç tane sunalım. Bir balonun üzerine farklı yerlere noktalar

koyduğunuzu düşünün. Bu balonu alıyorsunuz şişiriyorsunuz yani genişletiyorsunuz. Bu durumda ne olacak? Balonun üzerindeki noktalar birbirinden gittikçe uzaklaşacaktır. Şimdi bu örneği evrene uygulayalım. Evrenin üzerine farklı yerlere galaksiler (noktalar) koyduğunuzu düşünün. Evren genişledikçe galaksiler birbirinden uzaklaşacaktır. Galaksilerin (noktaların) birbirinden uzaklaştığı teleskoplar tarafından gözlemlenmiştir. Bu yüzden evren genişlemektedir. Başka bir delile geçelim: Büyük patlamayı kanıtlayan her şey, evrenin genişlediğine kanıttır. Çünkü, gerçekte, büyük patlama çok büyük hızlarda bir genişlemedir. Hem de evrenin genişlediği de büyük patlamanın delilidir. Büyük patlamanın en büyük delillerinden biri kozmik fon ışınımıdır. Kozmik fon ışınımını, evrenin büyük patlamadan üç yüz bin sene sonrasını gösteren mikrodalga arka planıdır. Bu fon büyük patlamanın bir fosilidir. Yani evren genişlemektedir. Evren sabit ise bu demektir ki evren sonsuzdan beri vardı. Bununda mümkün olmadığını biliyoruz. Bu termodinamiğin ikinci yasasına terstir. Evren sonsuz olsa, sonsuz bir düzensizlik olmalı fakat durum böyle değildir. Evrende ölçü vardır, kanunlar vardır. Yine evren sonsuz olsaydı, sonsuz yıldız olmalıydı gökyüzünde fakat böyle bir durumda, gece diye bir olgu olmazdı. Her yerin parlak olması gerekti. Buna Olbers paradoxu denilir. Karanlık madde evreni içine çökmeye zorladığı için bunun ters etkisi olmalı. Bunu da karanlık enerji evreni genişleterek sağlıyor. Eğer evren genişlemeseydi, evren çoktan içine çökmüş olmalıydı. Yine bu keşif matematiksel olarak Einstein tarafından ispatlanmıştır. Matematik değişemez, sabittir.

İddia VIII: Furkân 2. “Her şeyi yaratan, işleyiş ve varoluş yasalarını belirleyen O'dur.”

Her şey ölçü ve düzenle yaratıldığı söyleniliyor, Allah bizlere ölçüsüz ve sürekli genişleyen sabit olmayan bir evren modelini nasıl uygun buluyorsunuz?

Cevap: Bu çocukça bir iddiadır. Bir kişi sperm iken, büyüdü diye onu Allah yaratmamış mı oluyor? Hayır, böyle bir şey söz konusu değil. Allah yeri etrafından eksilttiğini belirtiyor. [29] Buna göre bir şeyin küçülmesi veya büyümesi âyete ters değildir. Âyet yasalardan (kanunlardan) bahsediyor. Evren genişleme denklemine göre genişlemektedir yani bir ölçüye göre genişlemektedir. [30]

İddia IX: Kur’ân’da modern bilimlerle keşfedilen birçok olgudan madem önceden bahsedilmiştir, peki neden Müslümanlar bu keşifleri yapmıyorlar?

Cevap: Buna pek çok şekilde cevap verilebilir. İlk olarak, bilinmeli ki Kur’ân bilim kitabı değildir, işaret kitabıdır. Yani Kur’ân bize evrenin hangi mekanizmalar ile genişlediğini söylemiyor. Bize nasıl bu bilgiyi keşfedeceğimizi söylemiyor. Bu yüzden bir kişinin Kur’ân ile bu bilgiyi keşfetmesi imkansızdır.

İkinci olarak, bu keşfi yapmasalar da göğün genişlediğini söyleyen müfessirler var.

Üçüncü olarak, niye Müslümanların bu bilgiyi keşfetmesi gerekir ki? Ben desem ki dokuz yıl sonra Mekke’de bir bomba patlayacak. Bu bilgiyi söylediğimi göstermek için orada bombanın patlamasına gerek yoktur. Benim bu sözü söylemem böyle düşündüğümü ifade etmek için yeterdir. Aynı şey Kur’ân için de geçerli. Bir şeyi söylemesi onun bizler tarafından kanıtlanacağı anlamına gelmez. Mesela Kur’ân cennetin varlığından bahsediyor. Diyelim ki

bilim adamları cenneti keşfediyor. Peki bu ne ifade eder? Bu, bizim cennetin olmadığını söylediğimiz anlamına mı gelir? Hayır.

Dördüncü olarak, Müslümanların bunu keşfetmemesi kendi hatalarıdır.

Beşinci olarak, Müslümanlar göğün genişlemesini şaşırtıcı bulduğu için mecaz anlamlar vermiştir. Bu yüzden ayette göğün genişlediğini söylediği hakkında emin değillerdi böylece keşif yapmaya yol aramamışlardır.

İddia X: Bu âyetteki 'gök' kelimesi evren anlamına gelmez. Eğer geliyorsa o zaman şu âyetteki gök kelimesini de öyle anlamalısın: Rûm 48. "Allah, rüzgarları gönderir, böylece bir bulut kaldırır da onu nasıl dilerse gökte yayıp-dağıtır ve onu parça parça kılar;"

Bulutlar uzayda mı bulunur? Yoksa atmosferde mi?

Cevap: Kur'ân'da gök kelimesi bazen atmosfer bazen evren için kullanılır. Bu âyette evrenden bahsedildiği açıktır. Göğün inşa edilmesi pek çok âyette geçer. Mesela Nâzi'ât sûresine bakalım: Nâzi'ât 27-30. "Sizi yaratmak mı daha güçtür yoksa göğü mü? Onu (Allah) bina etti. Onu yükseltip kusursuz olarak şekillendirdi. Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı. Bundan sonra da yeryüzünü döşeyip yaydı."

Bu âyetin evrenden bahsettiği açıktır. Göğün yaratılması Dünya'nın yaratılmasından önce oluyor bu da evrenden bahsedildiği konusunda açık bir ifadedir. Atmosfer ise Dünya yaratıldıktan sonra yaratılmıştır. Yine bu âyette göğün yükseltildiği söyleniliyor. Göğün yükseltilmesi başka âyetlerde geçer ama o âyetlerde 'gökleri yükselttik' deniliyor. [31] Gökler Kur'ân'da her zaman evreni ifade etmek için kullanılır, hiçbir zaman atmosferden bahsetmek için kullanılmaz. [32] Basitçe Nâzi'ât sûresinde evrenden bahsediliyor. Bu âyette evrenden bahsediliyorsa Zâriyât 47'de de evrenden bahsediliyor çünkü ikisinde de evrenin inşa edilmesinden bahsediliyor. Allah gökteki burçlara, Ay'a, Güneş'e, yıldızlara yemin ediyor. [33] Bu cisimler neredEdir? Evrenin içindedir yani âyetler atmosferden bahsetmiyor. Allah yine gökteki dalgalanmalardan bahsediyor. [34] Bu dalgalanmalar kütle çekim dalgalanmalarıdır bu da evrenin içinde olur atmosferde değil. Yine Zâriyât 48'de 'yeri döşedik' denilirken, buradaki kasıt tüm Dünya (Kur'ân'da bazen yer kelimesi belli bir bölgeyi ifade eder ama bu âyette tüm yer kastedilmiştir) için değil mi? Evet, buna göre Allah 'gök' derken tüm göğü ifade ediyor. Hem bir de iki dakika düşünün. Göğün, genişlemeyle beraber zikredilmesi tesadüf olabilir mi? İnkâr etmek için nedir bu çaba? Nedir bu zorlama?

Yine Allah âyette 'gökler' diyor, 'gök' demiyor fakat bu zayıf bir görüştür nitekim Allah genelde 'gökler' kelimesini evren anlamında kullanıyor.

Son olarak, âyetteki 'genişliği' (arduhâ) kelimesinin 'değeri, bedeli' gibi anlamları da vardır. [39] Bunu 1000 yıl önceki alim söylüyor. Böyle bir kişi âyeti bükmek için söylemiş olabilir mi? Hayır. Buna göre âyet şöyle demiş olur: "… değeri göklerle yer kadar olan Cennet'e …"

Böyle bir durumda âyetlerde hiçbir sorun kalmaz.

İddia XII: Zâriyât 48’de ‘döşeyiciyiz’ kelimesi de ism-i fâildir. Buna göre Allah yeri hala döşüyor mu?

Cevap: Evet, Allah hala yayıyor (âyette ‘yayıcılarız’ deniliyor). Deniz tabanı yayılması teorisine göre magma okyanusların altında bulunan okyanus ortası sırtlarından çıkarak soğur böylece deniz tabanı yani okyanusal kabuk genişlemektedir, yayılmaktadır. [40]

İddia XIII: ‘Gök’ (semâ) kelimesi uzay demek değildir. ‘Gök’ kelimesi yukarıya bakınca gördüğümüz gökyüzünü ifade eder.

Cevap: İlk olarak, Kur’ân’daki pek çok âyetteki ‘gök’ kelimesi uzayı ifade ediyor. Bunu daha önce gösterdim.

İkinci olarak, Peygamber zamanında uzay diye bir kelime yoktu bu yüzden evren için de ‘gök’ kelimesi kullanılıyordu.

Üçüncü olarak, Türkçe’deki ‘gök’ kelimesi ile Arapça’daki ‘gök’ kelimesi aynı şey ifade etmez. Arapça’da gök kelimesi yukarımızdaki her şey için kullanılır. [41-3] Mesela yağmura, evin tavanına, bulutlara ‘semâ’ denilir. [41] Buna göre semâ kelimesi bizim bildiğimiz gökyüzü anlamına gelmez. Yukarıda Zâriyât 47’deki ‘semâ’ kelimesinin uzayı ifade ettiğini gösterdim yani bu durumda üstümüzde olan şey uzaydır.

Dördüncü olarak, Allah Kur’ân’da 7 gökten bahsediyor. [44] Peki biz 7 gök görüyor muyuz? Hayır. Yine Allah bir âyette şöyle buyuruyor: Sebe 9. “Onlar, gökten ve yerden önlerinde ve arkalarında olanı görmüyorlar mı?”

Allah bu âyette gökten önümüze ve arkamıza olanlardan bahsediliyor. Yani bu âyet göğe baktığımızda göğün bir kısmını gördüğümüzü söylüyor nitekim âyette ‘gökten’ denilerek önümüzde ve arkamızda olanın o gökten bir parça olduğu belirtiliyor. Yani gözlemlenebilir evrenden bahsediyor ve bunun göğün bir parçası olduğu belirtiliyor bu yüzden bir Kur’ân tercümanı şöyle meâl vermiştir: “Onlar gökten ve yerden ne kadarını önlerine serdiğimize ne kadarını da kendilerinden gizlediğimize (ibret nazarıyla) bakmazlar mı?” [45]

Yine Muhammed Esed şöyle meâl vermiştir: “Göğün ve yerin ne kadar az kısmının önlerine serildiğini, ne kadarının da gizlendiğini anlamazlar mı?” [46]

Buna göre ‘gök’ kelimesi sadece gördüklerimizden ibaret değildir.

Kaynaklar:

1. İbnü’l-Cevzî (ö. 1201), Zadü'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir, Zâriyât, 51/47 tefsiri.

2. İbn Kesîr (ö. 1373), Tefsîrü’l-Kur’âni’l-azîm, Zâriyât, 51/47 tefsiri; Taberî (ö. 923), Câmiʿu’l-beyân, Zâriyât, 51/47 tefsiri; Es-Süyûtî (ö. 1505), ed-Dürrü’l-mensûr, Zâriyât, 51/47 tefsiri; Mukâtil (ö. 767), et-Tefsîrü’l-kebîr, Zâriyât, 51/47 tefsiri; Fahrüddîn er-Râzî (ö. 606), Mefâtîhu’l-gayb, Zâriyât, 51/47 tefsiri; Beyzâvî (ö. 1286), Envârü’t-tenzîl ve esrârü’t-teʾvîl, Zâriyât, 51/47 tefsiri; Ebüssuûd (ö. 1574), İrşâdü’l-ʿakli’s-selîm, Zâriyât, 51/47 tefsiri;

Fîrûzâbâdî (ö. 1415), Besâʾiru zevi't-temyîz fî letâʾifi'l-kitâbi'l-ʿazîz, Zâriyât, 51/47 tefsiri; İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1725), Rûhu'l-beyân, Zâriyât, 51/47 tefsiri; Mâtürîdî (ö. 944), Teʾvîlâtü'l-Kurʾân, Zâriyât, 51/47 tefsiri.

3. İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1725), a.g.e., Zâriyât, 51/47 tefsiri; Beyzâvî (ö. 1286), a.g.e., Zâriyât, 51/47 tefsiri; Ebüssuûd (ö. 1574), a.g.e., 51/47 tefsiri.

4. Ra'd, 13/2; Rahmân, 55/7-8; Nâzi'ât, 78/28.

5. Beyzâvî, Envârü't-tenzîl ve esrârü't-teʾvîl, Nâzi'ât, 79/28 tefsiri.

6. Nâzi'ât, 78/28.

7. Bunu detaylı bir yazıda anlatmıştık: https://isvicredekiisik.blogspot.com/2021/01/kuranda-evrenin-sonu.html

8. Kurtûbî, Câmiʿli-ahkâmi'l-Kurʾân, Zümer, 39/67 tefsiri; İbn Kesîr, Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm, Zümer, 39/67 tefsiri; Celal Yeniçeri, a.g.e., "Kâinatın Genişlemesi - Yaratılışta Süreklilik ve Göklerin Çapında Daralma" maddesi; Kurtûbî, a.g.e., XI/347-348; Zemahşerî, Keşşaf, c. 5, s. 980.

9. Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Zâriyât, 51/47 tefsiri.

10. Bakara, 2/247; Nisâ, 4/97; Ankebût, 29/56; Zümer, 39/10; Talâk, 65/7.

11. Râgib El-İsfahâni, Müfredat, v-s-a (وسع) maddesi, s. 1157-8.

12. Benzer âyetler: Eyüp 9:8; Yeşeya 42:5, 44:24-8, 45:12, 48:13, 51:13.

13. https://www.bilimveyaratilisagaci.com/2018/08/55peygamberler-neden-ortadoguya-gonderilmistir/

14. Ebû Dâvûd, Es-Sünen, Hudûd, 26, (4448-51).

15. Kehf, 18/93.

16. Es-Süyûtî, a.g.e., Kehf, 18/93.

17. Sünen-i Tirmizî, Es-Sünen, Tefsir'ul-Kur'ân, 14.

18. Benzer âyetler: Âl-i İmrân, 3/44; Yûsuf, 12/102; Kasas, 28/44.

19. https://www.bilimveyaratilisagaci.com/2020/03/hz-muhammed-yasadi-mi-tarih-kaynaklarinda-hz-muhammed/

20. https://isvicredekiisik.blogspot.com/2021/02/kuranda-daglar.html

21. https://isvicredekiisik.blogspot.com/2021/02/evrenin-yaratls.html

22. https://isvicredekiisik.blogspot.com/2021/02/kuranda-embriyoloji.html

23. Bakara, 2/102.

24. 1. Krallar 11:4.

25. https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCmerce#:~:text=S%C3%BCmerce%2C%20S%C3%BCmerlerin%20anadili.,dil%20olarak%20kullan%C4%B1lmaya%20devam%20etti

26. Havva Said, el-Esâs fi't-Tefsîr, çev. Muhammed Beşir Eryarsoy, XIV, Şamil Y., İstanbul, 1992, XIV, 160; Yılmaz Hakkı, Nüzul Sırasına Göre Tebyînü'l-Kur'ân İşte Kur'ân, VII, s. 37.

27. Benzer âyetler: Fussilet, 41/53; Sâd, 38/88.

28. Âl-i İmrân, 3/7.

29. Ra'd, 13/41.

30. https://tr.wikipedia.org/wiki/Evrenin_geni%C5%9Flemesi

31. Ra'd, 13/2.

32. A'râf, 7/54; Hûd, 11/7; Enbiyâ, 21/30; Ra'd, 13/2; …

33. Furkân, 25/61; Târık, 86/1.

34. Tûr, 52/9.

35. Bu konu şu yazı okunabilir: https://isvicredekiisik.blogspot.com/2021/03/kara-delikler-ve-solucan-delikleri.html

36. Hûd, 11/107.

37. Fahrüddîn er-Râzî, a.g.e., Hûd, 11/107 tefsiri.

38. Kurtûbî, a.g.e., Hûd, 11/107 tefsiri.

39. Râgib El-İsfahâni, a.g.e.,, a-r-d ((عرض maddesi, s. 692.

40. https://tr.wikipedia.org/wiki/Deniz_taban%C4%B1_yay%C4%B1lmas%C4%B1

41. Kurtûbî, a.g.e., Bakara. 2/19 tefsiri; Râgib El-İsfahâni, a.g.e.,, s-m-v ((سمو maddesi, s. 516.

42. Fahrüddin er-Râzî, Allah'ın Aşkınlığı, Çeviren: İbrahim Coşkun, s. 51; Halil Çiçek, Kur'ân'da Semâ Kavramı, s. 10. [İnternetten okuma için: https://www.dicle.edu.tr/Dosya/2018-09/2007-1-icerik_493.PDF]

43. https://islamansiklopedisi.org.tr/sema--gok

44. Bakara. 2/29.

45. Cemal Külünkoğlu, Sebe, 34/9 meâli.

46. Muhammed Esed, Sebe, 34/9 meâli. Yine bknz: Mustafa İslamoğlu, Sebe, 34/9 meâli.